

Titel: Svar til Autor af det nylig udkomne Forslag til at finde bedre Udveye til Krigstieners Besolding.

Citation: "Svar til Autor af det nylig udkomne Forslag til at finde bedre Udveye til Krigstieners Besolding.", i *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10*, J.R. Thiele, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_010-shoot-workid1_010_005.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Svar

til Autor af det nylig udkomne

Forslag

til at finde bedre Udveye til

Krigstjeneres

Besolding.

Kiøbenhavn, 1771.

Trykt hos Johan Rudolph Thiele, boende i Peder Hvitfelts-Stræde.

2
3

Min Herre!

Gudsfrygt, sund Fornuft, og et redeligt Hjerte ere Uadskillelige og nødvendige Egenskaber, der maa findes hos den, som vil træde frem for Publicum, og lade see, at han er en retskaffen Patriot; thi en patriotisk Iver allene, uden nøye at overlægge Følgerne af Hans Forslag, duer intet, og anretter ikkun Ulykker i Landet.

Enhver retskaffen Patriot ønsker og stræber altid, at det maa gaae hans Herre og Konge vel, og efter Ønske, samt at hans Interesse maatte befordres; men naar hans

4

Anslag til sammes Befordring er grundet paa andre Undersaatters Ruin, da bliver det vist ikke efter vor dyrebare Monarkes Velbehag, kan ei heller fortjene Navn af patriotisk.

Det Forslag min Herre har giort, har jeg for længe siden hørt tale om, saa at min Herre maa alt for rum Tid siden have undfanget dette Foster, som nu er kommen frem, da jeg aldrig havde troet, at det kunde falde nogen fornuftig Mand ind, at udgive dette Forslag, som en god, magelig og giørlig Sag. Ja han tør endog kalde den christelig, og menneskekierlig, da den himmelhøjt strider imod begge; thi at tage fra en Fattig, og give til en anden, som ei trænger saa haart, seer jeg ikke, at kunde kaldes christelig og menneskekierlig, men —

Jeg ærer og har Høiagtelse for dem, som benytte sig af den allernaadigst givne Skrivefrihed til at frembringe noget sundt, nyttigt og vel overlagt, som kunde være vor allernaadigste Konge behageligt, og for Staten i Almindelighed gavnligt.

5

I det lange og vidtløftige Præludium, min Herre bruger, førend han ret vil udlade sig med Forslagene i sig selv, finder jeg adskillige Ting, hvori han har fuldkommen Ret, og at mange Tjenestefolkes Trodsighed imod deres Herskab er stegen til en snart utaalelig Høide, er en unægtelig Sandhed. Men mon ogsaa ikke mange Herskaber tildeels selv kan være Skyld deri? Kostpenge, som gives Kudske og Tjenere, gjøre ikke lidet dertil, og de anseelige Kortpenge, der falder i mange store Huse, gjøre endnu meere, da dog disse sidste uden Tienernes Fornærmelse til bedre og for Staten nyttigere Brug kunde anvendes, og mange Syge, Sengeliggende og Huusarme kunde husvales.

Endskiønt der nu ere mange store og fornemme Huse, hvor Tjenere kan skrabe noget anseeligt tilsammen, saa ere de dog ganske vist ikkun meget faae imod de Huse, hvor Tjenere maa lade sig nøie med deres Løn allene, hvormed de ei skal gjøre ret store Spring, hvorfor alle Tienere ei heller kan skieres over en Kam, og det gaaer ei heller til hos os, som i Holland, hvor en Kokkepige hos maadelige

6

Standspersoner faaer firesindstve til hundrede Gylden aarlig Løn.

Min Herre veed, det er ikke alt Guld, som glimrer, det skal prøves. Projecter ere ei altid gavnlige, endskiønt de glimre i sær i Autors Øine. De burde nøie undersøges og driftes, førend de blev sendt for Lyset, og Autor burde selv forud gjøre sig alle de muelige Indvendinger og Modsigelser, som andre kunde gjøre imod hans Forslag, da han selv ville finde meget at kradse ud, som ei burde at staae, og skulle endda en liden Fejltagelse i Omstændighederne, af Mangel paa tilstrækkelig Indsigt i Sagen, indløbe, da var samme ar undskylde, saa snart man udi Forslaget ei kunde spore andet, end et ædelt Sindelav og en redelig Intention, som allene sigter til det Almindeliges Beste. Vi ville da prøve min Herres Forslag, for at erfare, hvorvidt det kan kaldes patriotisk.

Han siger pag. 33: Jeg vil, i Følge patriotisk Iver, kierligst forestille Maaden til Krigstjenernes bedre Belønning herefter, og det skulle være en god, magelig og giørlig

7

Sag — at sætte denne Plan i Arbeide, da jeg vil haabe, — at enhver Kongens Tjener og Embedsmand udi alle ni Classer vil ansee det ret, billigt, og christeligt at betale — noget af den Løn, som Fredstjeneren og Tjenerinden tilstaaes. — Jeg siger, at det var en priselig og christelig Gierning, naar enhver Herre strax deponerede i Kongens Casse 10 Rixdaler for hver Fredstjener han holder, og 5 for hver Tjenerinde. Ei i nogen Maade at tænke eller mene, at disse Penge skulle betales af Herrens egen Casse. Nei! langt fra ikke, uden paa den Maade, at decourtere enhver samme Penge udi deres Løn, saa at Tjeneren skal herefter tjene for 10 Rixdaler, og Pigerne for 5 Rixdaler ringere end tilsorn.

Men min Herre har glemt her det Beste i hans Forslag, som ogsaa kunde komme ham tilpas. Skal jeg sige det? Nei, jeg maa gaae gradatim til Verks, ligesom han, førend han kommer ud med sin Mening. Skal jeg sige det? Nei! Nu kommer det strax. Nei, endnu et lidet Omsvøb. Skal jeg? Jeg maa tælle mine Knapper: Skal jeg? skal jeg ikke? skal jeg? skal jeg ikke? Jeg skal,

8

for at være kort, sige ham: Det er Ammerne han har forglemt, af disse ere der et anseeligt Antal; thi det er ikke Mode, at nogen i Rangen ammer selv deres Børn op. Her er noget at malke, ikke af Melken. Nei! thi hun maa allene sørge for Barnets Underholding, hun kan deraf intet miste, — men af hendes fede Løn; og her bliver endnu noget tilbage, som man ikke finder hos Pigerne? Hvad meener han vel? alle Vuggepengene, de skønne Ducater og Kroner. O en stor Skat, som den klækkeligste af alle! Af denne allene kan han skaffe hele Armeen Mansketter, som er det eneste jeg veed Krigstjenerne fattes, kan de af dette Fond ikke faae dem af Kammerdug, faaer de lade sig nøie med Papiir, som de gjøre i Frankerige. Tak mig nu for dette deilige Indfald, og see heraf, at jeg er ogsaa en Patriot, skiønt ikke saa ivrig, som han. Jeg er selv bleven saa indtagen deraf, at dersom jeg vidste at finde ham, jeg ville strax, strax sende min Herre alle min Ammes Vuggepenge, og være dertil ligesaa villig, som han paa den sidste Side af hans ypperlige Skrift yttre sig med at være, til at betale for de Domestiker han selv holder. Men hvad

9

Kudsk, Tjener og Piger angaaer, da lader jeg det bero med dem, indtil min Herre allernaadigst finder for got, at formilde Skatten. Men for at komme til Sagen.

Min Herre siger selv forud pag. 13.

Det er ubilligt, at tage noget fra en Stand, og tillægge en anden, da samme ville have mangfoldige onde Sviter; derfor best at lade enhver Stand blive i den Cirkel den er.

Hvorledes rimer sig vel dette Principium med hans Forslag? Havde han betænkt dette ret, da havde han vist ikke faaet det Indfald at forarme en Stand, som i hans Tanker bliver for riig, for at fornøie en anden, som ham synes at være meere trængende. Men veed han og vel, eller har han med sit patriotiske Syn igiennemgransket de Ulejligheder, som af hans Anslags Iverksættelse ville flyde? Jeg tvivler storlig derpaa. Jeg vil derfor vise ham nogle faa, og give andre Anledning til at fortælle ham flere.

1) Hvorledes ville det see ud for dem, som ere i Rangen? Hvorfra skulle de faae

10

Kudske, Tjenere, og Tjenestepiger? Alle Tjenestefolk ville søge hen til dem, som vare uden for Rangen, hvor de, efter hans Forslag, skulle være fri. Kan vel de, som ere i Rangen, meere undvære Tjenestefolk, end Kiøbmænd og Haandverksfolk, som han nævner? Skal Herren selv børste sine Skoe og Klæder, forrette

Ærender i Byen, strigle og foere sine Heste, ja kiøre Møg ud? Skal Fruen dække Bord, lave Mad, og staae ved Ludegryden? Dette er et nødvendigt Følge, naar ingen vil tjene dem.

2) Naar da Herskabet et vil finde sig i, (som jeg ei heller skulle troe, at han paastaaer), selv at giøre Tjeneres Gierninger, hvad da? Maatte da ikke Herren forud love

sine Tjenestefolk, ligesom det er gaaet de fleste Herskaber med Extraskatten, som dog er ikkun i Rixdaler aarlig, at give dem deres Løn uden Afkortning? Og hvorledes blev da hans bittre Had til denne Stand tilfredsstillet, naar de, han sigtede, ei kom til at føle Svien af hans ukierlige Forslag, men faldt i deres Lod, som hans

11

patriotiske og ømme Hierte dog ville have forskaanede? Jeg har selv en Kudsk, en Tjener, og to Piger i mit Brød, Kudsken faaer sexten Rixdaler, Tjeneren tolv, en Pige ti, og den anden otte Rixdaler aarlig Løn. Naar nu Kudsken og Tjeneren skulle hver for sig betale ti, saa beholdt den første sex, den anden to tilbage, Pigerne skulle betale hver fem, saa beholdt den ene fem, og den anden tre, hvor længe tænker han nu, at jeg skulle beholde disse Folk, som jeg er vel fornøiet med, og som har tjent mig tro og vel over en halv Snees Aar? Og hvorledes skulle jeg faae Folk igien saa gode, som disse, nemlig en Kudsk for sex Rixdaler, en Tjener for to, eller en Pige for fem, og en anden for tre Rixdaler Løn? Seer han nu, som før er meldt, at dette ville ufejlbar gaae ud over Herskabet? Synes han og vel, at tredive Rixdaler, som han saa strax, strax uden videre Betænkning, ville have udbetalt, ere i disse trange og vanskelige Tider saa strax tilrede at ryste ud af Ærmet. Sagte! naadige Patriot! at mynte Penge og giøre Bancosedler veed Han jo er en Halsløs Gier-

12

ning. At stiele og bedrage sin Næste er ugudeligt. Hvorfra skal da en ærlig Mand tage saadanne unødvendige Udgifter, som allerede er saa betyngtet, at han, endogsaa under sin Stand, maa indskrænke sig, for at bestride de nødvendige. Jeg kalder denne med Flid en unødvendig Udgift; thi min Herre siger selv pag. 13. at Soldaten i Norge var baade lystig og glad, og siden efter, at Skildvagten ved Comediehuset var ved et mildt og got Humeur. Jeg maatte derfor spørge, hvorved han da fik Anledning til de ømme Betragtninger over Krigstjenernes flette Vilkaar, siden ingen beklagede sin Nød for ham? Jeg gietter vel ikke Uret, om jeg troer, at min Herre blev vred paa denne Fredstiener, som i den kolde Forstue gjorde sig lidet til Gode i Comediehuset, han torde for Liberiets, Stædets, og Forsamlingens skyld af dette slags Folk ei udøse sin Galde paa ham offentlig, men tænkte i hans ømme Hierte: Du skal vist faae en Ulykke for dette, var ikke dette christeligt? For da at hevne sig paa denne og al hans Slægt, blev dette drabelige Forslag avlet i hans

13

Hjerne, at forbedre Krigstjenerens Vilkaar, hvilke kommer ham saa ynkværdig fore. Jeg tilstaaer selv, at de ere haarde, naar de lignes imod andre Stænders, men de ere langt fra ei saa haarde, som Min Herre forestiller sig, eller som de ere for denne Stand paa andre Stader, i sær i Sverrig. Dette kan Deserteurer bevidne, som have fundet Lejlighed at komme tilbage igien, efter at de herfra vare bortløbne. Og tænk han ikke, min Herre, at see dybere ind i denne Stands Vilkaar, end vor priisværdige Regiering, som nok har indseet, og i saa mangfoldige Tider har havt Prøve paa, hvorvidt denne Stands Forflegning bør strække sig, saa at Hans Medynk er uforføden, og hans ømme Hjertelav kunde beqvemmeligere have yttret sig, da han saae, at Fredstjeneren gottede sig om han, i Stedet for at sige Krigstjeneren, at det var koldt i Dag, hvilket han desuden vel vidste, og kunde føle, havde givet ham et Par 10 Skillinger, og sagt: Tag dem, gak bort, og gjør du ligesaa. Min Herre, læg han sit patriotiske Hoved i Blød, og skaf bedre Kiøb

14

paa Fødevarer, og vær forsikret, at han aldrig skal høre Krigstjeneren klage, saa længe han faaer, hvad Monarken tilstaaer ham. Min Herres Omsorg er da i denne Sag uforføden, saa længe han ei kaldes ind med i Raadet.

End videre: Har da Synet af Krigstjeneren ved Comediehuset opvakt ømme Betragtninger, da har vist en ond Aand opfyldt hans Hierte med bitter Galde, da han saae Fredstjeneren giøre sig til Gode; thi kan vel Helvede selv indgyde et større Had i et Menneskes Hierte imod sin Næste, end det min Herre har fattet til denne Stand i Almindelighed, da han saa patriotisk vil have dem alle, ja mange tusende Forarmede og Undertrykte. Hvo tjener vel uden Fattige af begge Kiøn, som ei kan føde og underholde sig selv? Kan han da ei taale, at en kudsk en Tjener maa have en Skjorte, en Trøie paa Kroppen, naar han gaaer af sin Tjeneste, og Liberiet skal leveres til hans Eftermand, eller at en Pige, som i mange Aar har tjent tro og vel, ei maa lægge sig et Par Lagen og

15

en Dyne til, for at have lidet at begynde med, naar hun bliver hendes egen? Thi hvorfra skal saadant komme,

naar Lønnen, de tjene for, skal tages bort for deres Næse, og gives til dem, som derved ikkun lidet kan blive hjælpne? Det er ikke alle Piger, der sætte deres Løn paa Stads og Fias, som han kalder det; der findes visselig mange, som tænke med Fornuft paa den tilkommende Tid, og lægge sig et og andet nyttigt Stykke til, som de i Fremtiden kan have got af. Ei allene dette vil min Herre skille dem ved, han vil endogsaa, at de skal gaae nøgne; thi hvorfra skal Pigerne faae Klæder, som de selv maa skaffe sig? Vil han gjøre dem til Huustyve, eller hvad? Skulle vel en Pige, som daglig maa løbe, i alle slags Vejre, en lang Vej til Stranden, Torvet og Slagterboden, kunde komme ud med tre Rixdaler aarlig til bare Skoe og Strømper, og hvorfra skulle hun tage Resten? Hvorledes skulle en Kudsk for sex Rixdaler, og en Tjener for to, kunde holde sig selv ved lige med skikkelig og anstændig Linnet og andre Retheder, naar man tager ti Rixda-

16

ler bort af deres Løn? Et dejligt Forslag, hvormed han indlægger sig stor Ære!

En Arbejder er sin Løn værd. Disse ere ikke mine Ord; men betænk, min Herre, hvem der Luc. 10, 7. har sagt dem. Forvend dem ikke, staae ei heller hans Villie imod; thi det vil blive ham haardt at stampe imod Braadden. Husk paa, hvad der staaer Tob. 4,19. Lad ingen

Mands Løn, som arbejder for dig, blive hos dig Natten over, men giv ham den strax. Her staaer ikke, man skal tage den fra ham, og give den til andre. Min Herre har visselig Aarsag at frygte sig for den, der taler: Malach. 3,

5. Jeg vil komme nær til eder, til Dom, og være et hastende Vidne imod Troldkarlene, og imod dem, som svære falskelig, og imod dem, som med Vold tilbageholde Dag lønnerens Løn. - See engang, min Herre, hvilke smukke Personer han staaer i Rang med, og hvad han kan vente sig for Løn for hans ugudelige Anslag, i Fald han ikke i Tide paa den rette Maade

17

søger at afvende den. Men jeg farer videre fort.

Forklar mig engang, min Herre, siden han uden Betænkning nævner alle 9 Classer i Rangen, hvor mange han vel meener, der vil findes endogsaa i de første Classer, som give deres Tjenere saa stor Løn, at de uden deres Fornærmelse og Skade deraf kunde miste 10 Rixdaler, og dog forskaaffe sig det Fornødne? Han maa troe de ere meget faa, og at der i de andre Classer ei heller ere mange, som give noget betydeligt meere, end jeg forhen har sagt ham, at jeg selv giver.

Endnu en Omstændighed, som han ei heller har overvejet, da han fra denne Udgift undtager dem, som ere uden for Rangen, saasom Kiøbmænd og Haandverksmænd. Hvem meener han, at Byrden trykker meest, naar dyre Tider, Skatter og andre Paalæg indfalde, enten dem i Rangen, som sidde i Embede, og nyde en vis Gage, eller dem, som ere uden for? Jeg kan fortælle ham, at de første maa ei

18

allene bære deres egen, men maa og hielpe at bære en Deel af de andres med; thi Kiøbmanden og Haandverksmanden sætter Prisen igien paa sine Vare saa høit, at de kan være skadesløse. Men hvad Regres kan de søge, som ere i Rangen, og nyde en vis Gage, enten Tiderne ere onde eller gode. Altsaa har min Herre urettelig gjort denne Distinction i hans Forslag.

3) Det tredie onde Følge, som af min Herres Forslags Iverksættelse ville flyde, bliver et evigt uforsonligt Had imellem disse Stænder, som kunde foraarsage mange Ulykker. Thi hvor skulle en Kudsk, en Tjener nogen Tid kunde kaste Øine paa en Soldat, uden i hans Hierte at ønske Ont og Ulykke over den, som af hans Løn og Fortjeneste gjorde sig til Gode? Ville ikke dette give Anledning til mange Sammenrottelser, Mord, og andre Ulykker; thi min Herre veed af sit eget Exempel, at Hevnen er sød, og man gjør sig saa søde Betragtninger, naar man faaer Lejlighed til at gjøre Ont, og at ødelægge dem man er vred paa.

19

4) Ville det blive meget farligt for min Herre selv; thi ihvorvel han nu holder sig skjult og ubekjendt, saa bliver han dog ganske let at udspore, naar det var Alvor. Hvor torde han da vel lade sig see ved Indgangen af Comediehuset, eller andensteds om Aftenen, hvor nogen Samling var af disse Fredstjenere? De ville ganske vist opfylde deres Embeds Pligt, og paa det beste banke hans Kjortel af, saa der ikke skulle blive et Pudderstøv tilbage. Jeg ville ei heller ønske ham at komme i et Kiøkken, hvor der var et Par raske Piger, de ville vist sætte Prøve paa, hvem der best kunde holde ud, enten deres Kosterkafter, eller hans patriotiske Ryg.

See altsaa min Herre her nogle faa af de Følger, som af hans Forslags Iverksættelse ville finde. Jeg vil nu til Slutning allene gjøre en liden Anmærkning ved en Talemaade, som min Herre bruger i hans Præludium,

førend han kommer til Sa-

20

Han siger pag. 127 — Dette Arbeide, som Philopatreia skatterer saa høit, forcerer mig at tage fat paa Pennen, i den christelige og menneskekierlige Intention, —at lade mine Tanker udløbe iblant Publicum, ikke af indbildte, men af søde oprigtige Tanker — & c.

Ak herlige Ord! men derunder ligger Øglegift og Galde. De komme mig for ligesom de Ord en Bøddel sagde til en Misdæder i Holland, hvis Hoved han stod færdig at hugge af med en Øre: Lig kun

stille, jeg skal intet Ont gjøre dig.

Hvad vare vel hans føde Tanker, som han gik ud med iblant Publicum, uden et mordisk Forsæt at skade hans Næster, nogle tusinde Mennesker? Synes han dette Udtryk er for haardt, saa kan han flaae op udi Syrachs 34, 23. hvor han skal finde det

samme: Hvo som borttager Næring, han dræber sin Næste, og hvo som berøver en Daglønner sin Løn, udgyder Blod. Hvorledes tør han vel i saa oplyst et Land kalde saadant Foretagende christeligt og menneskekierligt? En rar

21

Christendom! I Satans Skole har han lært at sætte saadan Sminke paa sin Ondskab.

Det er ikke en liden Ulykke, at mange af de, i vore Tider, fremkommende Patrioter fuse til, og af et eller faa Exempler, som de enten treffe paa af en Hændelse, eller med Flid udforske, tage strax Anledning til en General-Slutning, sætte sig ned, og uden grundig Overlæg og Betænkning fremsætte en almindelig Plan. Jeg vil ikke sige, at Sult driver nogle til at skrive nu omstunder, som man kunde have Aarsag at troe, siden de fleste af de smaa Piecer, som daglig kommer ud, blive saa ubillig betalt, at Autor af endogsaa et maadeligt Oplag, kan, om han ikke har andet, leve vel, indtil han faaer opspundet noget Nyt, som kan give Penge. Men jeg troer, at den bittre Ondskabs Rod, der ligger skiult udi mange Menneskers Hjerter, som Lovene tilforn har sat Gierde og Grændser for, ved Gierdets Nedbrydelse yttre sig nu, og vil ventelig mere og meere udbrede sig, ja gribe saavidt om sig, at den vil blive

22

vanskelig igien at udrydde; thi man seer snart ikke et eneste af de nærværende Tidens patriotiske Skrifter, (jeg meener ingenlunde Besvarelserne imod dem), at de jo sigte til at forklejne, bespotte og ridiculere visse Personer eller Stænder, eller ganske at underminere og kuldkaeste dem. Dette kildrer den gamle Adam, der ligger i Hjertet, og vil saa gjerne gjøre Ont og skade sin Næste, naar den ikkun under søde menneskekierlige favre Ord og patriotisk Iver kan opnaae sit Maal, og faae dem lagt øde, som den meeder til. De gjøre sig Kong Alexanders Principium ved Gordii Knude til Regel: Nihil inter est qvomodo folvatur; naar ikkun Autor naaer sit Maal, og faaer Penge til, hvor galt hans Forslag endogsaa er, lader han Vedkommende selv sørge for at rede sig ud af Labyrinten, hvori han har sat dem, om de kan. Kan de ikke, det er ikke hans Sag, derom bekymrer han sig aldeles intet.

Siden da det Patriotiske Blod allerede nu, da Kulden er saa stærk, er stegen til saa

23

høi en Grad i Hidsighed, var der at ønske, at der, inden Æquinoctium, maatte en tilstrækkelig Aareladen blive ordineret for Patienterne, da man ellers maa befrygte, førend Hundedagene komme, at alle brave Folk vil blive skrevne baade fra Hæder, Ære og Velfærd. Thi ingen, end ikke de Redeligste, kan være sikker for disse skiulte Dyr, der ligge forborgne bag Buskene, lure paa Folk, og griber dem glubsk an, førend de tage sig vare, og kan sætte sig i Forsvarsstand.

Tag til Takke, min Herre, med dette Svar paa hans Forsiag, indtil en anden Pen kan tydeligere vise ham, hvori han har taget Feil.

Til Slutning

maa jeg i Anledning af min Herres Censur ved Enden af hans Skrift, over Philopatreias, ogsaa sige, at min Herres Skrift bør ganske forkastes; thi der er meget Ont udi. Dette troer jeg, at enhver

24

retskaffen Christen vil sande med mig. Philopatreia vil have alle Geistlige, og min Herre vil have alle fattige Tjenestefolk forarmede og undertrykte; saa at de i den Post ere begge lige gode, da vi fattes endnu ikkun

?, *Luxdorps samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 10, 1771*

nogle faa Patrioter, som kan paatage sig at angribe de andre Stænder, for at faae det hele Land ødelagt.